

Ibsens kjøkken

Av Jørgen Haave, konservator NMF, Henrik Ibsen Museum (Telemark Museum).

Ny biografisk forskning fremtvinger endringer i Henrik Ibsens fredede barndomshjem.

Historie i endring

Henrik Ibsens barndomshjem er del av et gammelt gårdstun som ligger omtrent en halv mil nord for Skien sentrum. I 1956 kjøpte familien Løvenskiold gården, og gav eiendommen videre til Telemark Museum sammen med penger til å restaurere bygningene. I de to påfølgende årene arbeidet museets leder, konservator Halvor Landsverk, sammen med eksperter fra Riksantikvaren for å restaurere Henrik Ibsens barndomshjem. Resultatet stod ferdig i 1958, da Henrik Ibsen Museum første gang åpnet dørene for publikum.

Etter åpningen drev ikke museet selv forskning på Ibsen, og de utstilte interiørene stod uforandret det neste halve århundret. I 2008 ble min stilling som konservator og Ibsen-forsker opprettet, blant annet for å kartlegge uklarheter og besvare gåter knyttet til Henrik Ibsens tidlige biografi. Jeg fant raskt et mylder av feil og tendensiøse gjengivelser av historier fra Ibsens oppvekst, som den ene biografen har kopiert mer eller mindre ukritisk fra den forrige.

Allerede i den første Ibsen-biografien av Henrik Jæger fra 1888, gis barndommen til Ibsen et dystert skjær. Den vonde oppveksten er umulig å dokumentere ut fra de kildene Jæger bringer til torgs, men perspektivet blir likevel gjentatt i forskjellige varianter av senere biografier som gjerne knytter det til en påstått traumatisk opplevelse av familiens deklassering.

Mange misvisende fortellinger ble skapt av Oskar Mosfjeld i hans doktoravhandling *Henrik Ibsen og Skien* fra 1949. Flere ganger snur han opp-ned på anekdotiske beretninger fortalt av de som kjente Henrik Ibsen i barndommen. For eksempel beskriver flere av dem Henrik Ibsen som en arrogant gutt. Likevel er det Mosfjelds "forklaring" som har blitt

stående, at Ibsen ble oppfattet som arrogant fordi han overkompenserte for en mindreverdighetsfølelse. At faren til Henrik Ibsen skjemte ham bort, tolket Mosfjeld som et uttrykk for dårlig samvittighet fra farens side. Det stemmer nemlig bedre overens med Mosfjelds udokumenterte påstand om at Henrik Ibsens far var en brutal alkoholiker med et konfliktfylt forhold til eldstesønnen.

For å skape et riktigere bilde av Ibsens oppvekst har jeg lest biografenes gamle kilder om igjen, og jeg har saumfart arkiver for å finne flere kilder. Jeg har støttet meg til nyere slektshistorisk forskning og forsøkt å la fortellingen om Henrik Ibsen og hans familie gjenspeile generelle utviklingstrekk i samfunnet i perioden fra 1814 til 1905. Resultatet av arbeidet ble boken *Familien Ibsen*, som kom ut på Museumsforlaget våren 2017.

Virkninger av *Familien Ibsen*

Historiker Ivo de Figueiredo hevdet så sent som i 2006 at Henrik Ibsens far var en av de nye "oppadstrebbende kjøpmenn" som slo seg frem etter 1814 på ruinene av det gamle handelspatrisiatet. Ny slektshistorisk forskning har tvert imot vist at familien Ibsen var del av det patrisiatet som var i ferd med å kollapse. Denne endringen har gjort det mulig å forstå årsakene til og konsekvensene av den økonomiske krisen som rammet familien Ibsens handelshus i 1834. Den nye erkjennelsen gir oss dessuten for første gang innsikt i hva slags *kultur* familien Ibsen tilhørte. De var del av en elitekultur representert av embetsmenn, skipper- og handelsborgere som i flere hundre år forvaltet naturressursene og den politiske makten i Telemark. Familien Ibsens kulturelle tilhørighet gir videre grunnlag for å mene noe om hvilke verdier og forestillinger som preget oppveksten til en av verdens største dramatikere.

Den nye fortellingen om Henrik Ibsens oppvekst har endret omvisningene i barndomshjemmet. Flere av gjenstandene har fått en ny mening. Museet betrakter dem ikke lenger bare som minner fra familiens storhetstid før 1834, men ser nå at de er uttrykk for en kulturell tilhørighet som vedvarer også etter at familieformuen begynte å smuldre opp. Vi forteller for eksempel ikke lenger til gjestene våre at de mange akvarellene etter Henrik Ibsens mormor, mor og søster vitner om en særegen kunstinteresse i familien. Nå ser vi på maleriene som typiske uttrykk for patrisierkulturens kvinnelige dannelsesideal.

Etter hvert som denne nye historien om familien Ibsen vokste frem, virket den gamle kjøkkengrua i det restaurerte barndomshjemmet litt merkelig. Den er primitiv, med plass til kun en gryte over flammene. Det er lett å se at peisen slett ikke har kapasitet til å servere standsmessig mat til Telemarks overklasse under møtene, i selskapene og på ballene som skal

ha foregått i husets store, sydvendte sal. Mens jeg tidligere hadde pekt på peisen med stolthet og fortalt våre besøkende at den var et autentisk minne fra familien Ibsens tid, fremstår den nå som problematisk. Kjøkkengrua står i kontrast til vår nye fortelling om familien Ibsens kulturelle tilhørighet.

Jeg kom på sporet av en forklaring på problemet i museets gamle administrasjonsarkiv, hvor vi har samlet dokumentasjonen fra restaureringsarbeidet som foregikk fra 1956 til 1958. Blant korrespondanse med vernemyndigheter og håndverkere fant jeg et intervju fra 1956 med de eldste gjenlevende beboerne av huset. Av intervjuet gikk det frem at grua i det "restaurerte" barndomshjemmet ble murt opp av en bonde i 1880. Han hadde spleiset på gården sammen med broren sin. Brødrene delte Henrik Ibsens barndomshjem opp i to selvstendige leiligheter, og trengte derfor et kjøkken i den søndre del av tomannsboligen. Grua speiler altså hverdagslivet til en bondefamilie på 1880-tallet, og ikke behovene til en av distriktets patrisierfamilier femti år tidligere.

Konservator Halvor Landsverk dokumenterte selv disse samtalene fra tidlig på sommeren i 1956, da han ble fortalt at den søndre kjøkkenpeisen ble bygget på 1880-tallet. Likevel hevdet han tvert imot tre år senere, i en artikkel fra 1959, at "kjøkkenet stod intakt", og at det hadde vært et soverom der det opprinnelige kjøkkenet stod. I ettertid virker dette litt rart, som om den høyt respekterte Landsverk taler mot bedre vitende.

Minnepolitikk og praktisk kartlegging

Jeg er i skrivende stund i innspurten av et forskningsprosjekt om minnepolitikk i regi av det museale nettverket av forfatterhjem. I artikkelen forsøker jeg å forstå valgene museet gjorde under restaureringen i 1956 til 1958, og jeg spekulerer også litt over hvilke virkninger disse valgene har hatt. Kjøkkenet kan ha bidratt til å sementere feilaktige forestillinger om familien Ibsens sosiale status og skjebne.

I artikkelen redegjør jeg også for funn i gamle branntakster som bekrefter opplysningene i intervjuet fra 1956 og gir detaljert informasjon om alle rommenes funksjon og innvendige kledning. Branntakstene avslører at det er kun ett rom i Ibsens barndomshjem som er korrekt restaurert. Dessuten har museet frem til i dag forstått huset bak-frem, det opprinnelige inngangspartiet ligger nå på baksiden av huset. Artikkelen redegjør også for nye funn jeg har gjort i selve bygningsmassen. Bak malte bygningsplater og ett lag tapet, fant jeg sommeren 2017 panel fra Henrik Ibsens tid, både i familiens gamle hverdagsstue og på det som den gang var pikeværelset. Jeg kan dermed med sikkerhet slå fast hvor alle veggene har stått, hva de var kledd med og hvordan de var malt.

Telemark Museum skal nå søke om å omdefinere fredningen, slik at vi kan tilbakeføre bygningen til nøyaktig den stand den befant seg i da Henrik Ibsen vokste opp der. Velviljen prosjektet har blitt møtt med så langt av vernemyndigheter, blant bygningsantikvarisk ekspertise og ikke minst økonomiske bidragsytere, gir håp om at vi skal komme i mål med den endelige restaureringen i god tid før 200 års jubileet for dikterens fødsel i 2028.